

Drie creatieve en activerende lesideeën om je literatuuronderwijs een impuls te geven

1. Inleiding

De motivatie voor literatuurgeschiedenis is bij leerlingen niet altijd even groot, zelfs niet op een gymnasium. Ze vinden het moeilijk om zich tot de oudere literatuur te verhouden en hebben meestal nog niet zoveel leeservaring.

Hoe kun je dan toch voor elkaar krijgen dat deze jongeren grip krijgen op bijvoorbeeld de modernistische kunststromingen? Of hoe krijg je aandacht van leerlingen voor dichters als Slauerhoff, Van Ostaijen of Nijhoff? En hoe zorg je ervoor dat de kennis die leerlingen over deze onderwerpen opdoen ook daadwerkelijk beklijft, zodat het bagage wordt voor de rest van hun leven?

Wij hebben ons literatuuronderwijs voor het lopende schooljaar anders ingericht dan voorheen. Ik zal een beeld schetsen van de opzet en een tweetal lessen nader beschrijven, opdat die later in te zetten zouden zijn in de eigen lespraktijk.

2. Organisatie literatuurlessen in klas 6¹

Losjes gebaseerd op de – in sommige kringen ook betwiste – zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan (2000) hebben wij op onze school voor komend schooljaar een keuzesysteem opgezet voor het onderdeel ‘literatuurgeschiedenis’ in 6 gymnasium (de leerlingen zijn dan 17 à 18 jaar). We proberen de intrinsieke motivatie voor literatuurgeschiedenis bij leerlingen te vergroten door hen meer autonomie te geven. De leerlingen mogen namelijk elke les kiezen voor drie typen lessen.

In één week hebben onze leerlingen vier lessen Nederlands. Twee daarvan besteden we aan ‘literatuur en literatuurgeschiedenis’. In dit schooljaar zijn drie zesde klassen parallel geroosterd. De leerlingen kunnen tijdens deze uren kiezen voor:

- *een werkles*, waarin zij zelf aan de slag gaan met ondersteuning van de docent;
- *een activerende les*, waarin zij uitgedaagd worden om samen te werken en te creëren;
- *een hoorcollege*, waarin zij aandachtig de informatie van de docent tot zich nemen en zelfstandig aantekeningen maken.

De overige twee lessen Nederlands in de week worden besteed aan o.a. schrijf- en spreekvaardigheid.

We hopen dat leerlingen het prettig vinden om een keuze te hebben en daarin ook zullen afwisselen. Tegen de tijd dat deze bundel gedrukt is, kan ik wat meer vertellen over onze ervaringen, de keuzes van de leerlingen en de voor- en nadelen van deze manier van werken.

3. Lesvoorbeelden

3.1 *Lesvoorbeeld 1 – Maak een vierluik*

Eén van de periodes waar wij uitgebreid bij stilstaan, is het modernisme. Hierin onderscheiden we: ‘expressionisme’, ‘kubisme’, ‘futurisme’, ‘constructivisme’ en ‘surrealisme’.

Het uitgangspunt is dat leerlingen iets gaan ‘maken’. Dat sluit aan bij de onderwijs-ideeën rondom ‘*maker education*’. Daarbij wordt uitgegaan van het idee dat je beter snapt hoe iets in elkaar steekt als je het ook daadwerkelijk zelf hebt gemaakt.

Leerlingen worden bij binnenkomst in het lokaal verdeeld in groepen van vier of vijf. Binnen elke groep krijgen de leerlingen willekeurig een stroming toegewezen. Ieder groepje krijgt ook twee gedichten. Uiteraard krijgen ze een A4'tje met daarop de opdracht: “Maak een vierluik”. Het vierluik bestaat uit vier (of vijf) schilderijen die zij gaan maken. Eerst kiezen ze per groep één van de twee gedichten. Daarna brainstormen ze over de beelden die het gedicht oproept. Vervolgens maakt eenieder zijn eigen schilderij (er is gezorgd voor kleine schilderdoeken, voldoende acrylverf en penselen). Tot slot maakt de groep met elkaar een compositie van de vier of vijf schilderijen. Die compositie presenteren ze aan de klas.

Het is ook mogelijk om een variant aan te bieden zonder schilderwerk, door leerlingen één gedicht te laten herschrijven tot een gedicht dat past binnen de gegeven stroming. Enerzijds krijgen leerlingen hierdoor meer grip op de talige kenmerken van de stromingen, anderzijds ontbreekt het visuele voor een groot gedeelte. Een combinatie van deze twee varianten is natuurlijk ook mogelijk. Dan zijn de leerlingen creatief met kleur, beeld én taal, terwijl ze de kunststromingen ervaren.

3.2 Lesvoorbeeld 2 – Kraak de kluis

In de tweede voorbeeldles staan drie dichters centraal: Slauerhoff, Van Ostaijen en Nijhoff. Het zouden ook willekeurige andere schrijvers of dichters kunnen zijn. Dat is aan de creativiteit van de docent.

Het uitgangspunt van deze les is de educatieve *escaperoom*, gecombineerd met een expertles. Deze les komt het best tot zijn recht als je er twee leseenheden aan kunt besteden. In les 1 verdeel je de klas in drie groepen. Elke groep gaat zich verdiepen in één van de drie dichters of schrijvers. Ze bestuderen zijn leven, zijn werk en de ontwikkeling daarin. In les 2 maak je drietallen. In ieder drietal zit één expert.

Vervolgens krijgen de leerlingen een stapel gedichten. In deze gedichten vind je gedichten van de drie behandelde dichters en een enkel ‘spookgedicht’. De taak van de leerlingen is om de gedichten op de goede, door de opdracht bepaalde, volgorde te leggen, zodat de gedichten samen een code vormen. Met deze code kunnen leerlingen dan een kluis kraken. Deze kluis kan bijvoorbeeld een koffer zijn die is gevuld met hun mobiele telefoons of een kist met daarin een zak snoep. Uiteraard is aan het kraken van de code een tijdslimiet verbonden. Dat maakt deze les extra spannend.

4. Tot slot

Het succes van bovenstaande lessen valt of staat met een goede voorbereiding. Een dergelijke, activerende, creatieve les voorbereiden kost de eerste keer best veel tijd, maar als leerlingen zo actief aan de slag gaan of op het puntje van hun stoel zitten, dan is dat alle inzet waard. Bovendien zorgen de bovenstaande voorbeelden, samen met het materiaal uit de presentatie, voor heel wat werkverlichting. Veel succes en veel plezier!

Referenties

Ryan, R. & E. Deci (2000). “Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being”. In: *American Psychologist*, 55, p. 68-78.

Noot

¹ We hebben de opzet van de literatuurlessen op het Stedelijk Gymnasium Breda gebaseerd op de opzet van de schrijfvaardigheidslessen van o.a. Nienke Nagelmaeker op het Coornhert Gymnasium in Gouda, waarvoor mijn en onze grote dank.